

PĚSTOUNSKÁ PÉČE VE VÍDNI¹

Vídeň je hlavním městem Rakouska a zároveň jednou z devíti rakouských spolkových zemí. Je rozdělena do 23 administrativních okresů. V souladu s touto administrativní strukturou funguje 18 úřadů sociální péče o mládež. Některé okresy spadají pod společný regionální úřad.

Sociální pracovníci vykonávají na úrovni okresů širokou řadu úkolů, od poskytování informací rodinám přes preventivní poradenství až po výrazné zásahy do rodinného systému.

Kromě Úřadu péče o mládež a rodinu disponuje každé středisko sociálními pracovníky, kteří se specializují na různé oblasti. Zaměřují se převážně na preventivní poradenství, alespoň částečně s důrazem na preventivní umísťování dětí mimo původní rodinu. Patří sem různé formy podpory, například ekonomická pomoc, podpora při hledání bydlení, spolupráce s divizí péče o matku a dítě a intenzivní rodinná péče.

Na konci roku 2001 žilo 1 085 vídeňských dětí a mladých lidí u pěstounských rodin ve Vídni nebo v jiných spolkových zemích Rakouska.

Od března roku 2002 má Divize pro adoptivní děti a děti v pěstounské péči odpovědnost za úřední schvalování pěstounských rodin a adoptivních rodičů. Ve Vídni je tato divize známá jako RAP, což je zkratka jejího německého názvu.

Prostřednictvím návštěvy v domácnosti a několika osobních pohovorů poznává sociální pracovník RAP budoucí pěstounskou rodinu.

Po počátečním kontaktu musí potenciální pěstouni navštěvovat semestrální „přípravný kurz pro pěstounské a adoptivní rodiče“. Kurzy se konají ve čtyřech veřejných výukových centrech ve Vídni a jsou organizovány sociálními pracovníky RAP a Agenturou pro péči o mládež, která působí v oblasti pěstounské péče.

¹ Zpráva Martiny Reichl-Roßbacher, certifikované sociální pracovnice, Divize pro adoptivní děti a děti v pěstounské péči, umístěná na webových stránkách projektu Developing Europe's Fostering Training (www.deft.eu)

Během předběžných schůzek procházíme se žadateli „dotazník k umístění“. Hovoříme také o jejich pocitech a očekáváních spojených se svěřeným dítětem a jeho původní rodinou, o jejich obavách týkajících se možné zátěže pro rodinu a o časovém plánu umístění dítěte do jejich rodiny.

Stejně tak se zabýváme vlastními důvody, proč rodina žádá o možnost stát se pěstounskou rodinou.

Při některých setkáních se zaměřujeme na vlastní dětství a dětské zážitky potenciálních pěstounských rodičů. Poslední sezení je věnováno především jejich velmi osobním prožitkům. Tyto pohovory pomáhají jak budoucím pěstounům, tak sociálnímu pracovníkovi získat ucelenější obraz o různých formách pěstounské péče. Obě strany jsou pak v lepší pozici pro přijetí rozhodnutí o tom, jaký typ pěstounské péče je v daném případě nejvhodnější: dočasná či dlouhodobá pěstounská péče.

Každá rodina, která obdrží povolení od RAP, se seznámí se sociálními pracovníky Agentury pro péči o mládež, která působí na poli pěstounské péče.

Typy pěstounské péče

- **Dočasná pěstounská péče** je vhodná pro děti, které potřebují být umístěny do pěstounské rodiny na maximální dobu 8–12 týdnů. Toto opatření obvykle sestává z poskytování péče o kojence nebo malé děti ve věku 0–2 roky.
Hlavním cílem dočasné pěstounské péče je návrat dítěte k původní rodině a konsolidace rodinné situace v dlouhodobém horizontu.

Tato forma pěstounské péče je pro sociálního pracovníka extrémně namáhavá a náročná. Od roku 1999 se odpovědní sociální pracovníci RAP věnují poskytování poradenství pěstounským rodinám pro dočasnou péči.

Pokud je to možné – a pokud to dovoluje čas – setká se sociální pracovník před umístěním dítěte s oběma potenciálními pěstounskými rodiči a původními rodiči v RAP. Děti však často potřebují být umístěny do pěstounské rodiny ve velmi krátkém čase. V těchto naléhavých situacích není možné setkat se s příslušnými osobami dříve než těsně před umístěním dítěte. Jakmile má sociální pracovník možnost setkat se s oběma rodinami, projednají četnost návštěv a vyřeší veškeré potřebné detaily, jako je čas, místo a průběh návštěv.

Po několika týdnech začíná být v podrobných diskusích projednáván možný návrat dítěte k původní rodině. Pokud však původní rodina nesplnila některou ze stanovených podmínek a její situace se nezlepšila, je nutné přijmout rozhodnutí o svěření dítěte do dlouhodobé pěstounské péče. V takovém případě se bere v úvahu věk dítěte a jeho dosavadní život.

Pokud dítě může být vráceno původní rodině, snažíme se zajistit co nejintenzivnější návštěvy, aby dítě nebylo příliš silně zasaženo odloučením od rodiny.

Před několika měsíci jsme vydali inzerát, jehož prostřednictvím jsme hledali pěstounské rodiny pro dočasnou péči, a zjistili jsme, že tato koncepce se setkává s velkým zájmem, pokud je adekvátním způsobem prezentována veřejnosti. Na jedné straně lidé mohou strávit intenzivní, ale omezený čas s dítětem, aniž by museli přijímat dlouhodobé rozhodnutí. Na druhé straně může být dočasná pěstounská péče o dítě účinným způsobem, jak poznat původní rodiče a jak získat dobrou představu o koncepci pěstounské rodičovské péče.

Dočasné pěstouny často motivuje příležitost pomoci rodinám v nesnázích. Mohou se starat o dítě, zatímco původní rodina překonává dočasné potíže. Tito pěstouni často sami pocházejí z prostředí pěstounské péče. Velmi prospěšné při hledání

rodičů pro dočasnou pěstounskou péči jsou pečovatelské služby a starší pěstounské matky.

V roce 2006 bylo do dočasné pěstounské péče svěřeno 164 dětí. Přibližně 40 % případů dočasné pěstounské péče skončilo návratem dítěte k původní rodině.

- **„Klasická“ pěstounská péče (neboli trvalá pěstounská péče)** může být řešením v zásadě jednoduchého, avšak náročného úkolu, kterým je zajistit pro dítě život v rodinném prostředí u náhradních rodičů. Může poskytnout základní představu o výzvách spojených s výchovou dětí.

Při umístění dítěte do pěstounské rodiny se snažíme respektovat vlastní priority rodiny. Jinými slovy: i když je dlouhodobá péče vysoce pravděpodobná, nikdy bychom nesvěřili dítě do dočasné pěstounské péče rodině, která při počátečním pohovoru uvedla, že si přeje pouze dítě na dlouhodobou péči – a opačně.

Jak přistupujeme k dětem, které vyžadují svěřením do pěstounské péče?

V souladu se Zákonem o péči o mládež z roku 1990 jsou při umísťování do pěstounských rodin upřednostňováni kojenci a malé děti.

Prostřednictvím telefonických rozhovorů posuzují sociální pracovníci RAP situaci tak, že se informují o událostech předcházejících umístění dítěte, o stavu vývoje dítěte, o případném předchozím odloučení, o situaci v rodině a o postoji rodičů k umístění. Pracovníci také zjišťují důležité osoby v životě dítěte. Tohle všechno se provádí za pomoci standardního dotazníku. Čím podrobnější informace jsou v dotazníku uvedeny, tím snadnější je najít pro dítě vhodné prostředí.

V závislosti na věku a úrovni připravenosti dítěte je ve spolupráci s odpovědným sociálním pracovníkem vypracována prognóza a jsou stanoveny cíle jak pro sociálního

pracovníka, tak pro rodinu. Zároveň je určena také forma a předpokládaná délka péče, budoucí kontakty a vzdálenost mezi oběma rodinami.

Starší děti jsou dočasně umísťovány do regionálních center krizové intervence pro kojence a děti školního věku. Účelem je umožnit dětem a jejich rodičům, aby si zvykli na odloučení, než je dítě umístěno do rodinného prostředí. Před svěřením do pěstounské péče by navíc dítě a noví rodiče měli mít dostatek času a příležitostí poznat se navzájem a vybudovat si vztah. Regionální centra krizové intervence během tohoto období poskytují dítěti chráněné prostředí.

Tým RAP projednává svěřením dítěte do pěstounské péče a dbá na to, aby načasování umístění odpovídalo specifickým potřebám dítěte. V této fázi je pro každé dítě nalezena nejvhodnější rodina.

Zkušenosti nám ukazují, že je nutné brát v úvahu následující kritéria:

- Dítě musí být v pěstounské rodině nejmladším dítětem a musí být nejméně o rok mladší než jeho věkově nejbližší sourozenec.
- Věkový rozdíl mezi pěstouny a svěřenými dětmi by měl být podobný přirozenému věkovému rozdílu mezi původními rodiči a dítětem a měl by odpovídat „biologickému rodičovství“.
- Čím jsou si sourozenci věkově bližší, tím větší je nebezpečí žárlivosti, potíží s integrací a problémů s přizpůsobením se novému prostředí. Nezbytný je proto přirozený věkový rozdíl mezi sourozenci.
- Doba čekání na přijetí dalšího dítěte do pěstounské péče je minimálně jeden rok vzhledem ke skutečnosti, že fáze přizpůsobování je obvykle pro svěřené dítě sama o sobě dosti obtížná.
- Pokud ve stejné rodině žije několik dětí v pěstounské péči, neměly by tyto děti z důvodu kontaktních návštěv pocházet z více než dvou rodin.

Jak je umístění dítěte do rodiny organizováno?

Celý umísťovací proces vyžaduje vysoce citlivý přístup ke specifickým potřebám a situaci dítěte. Úspěšná organizace počáteční fáze vztahu v pěstounské péči má zásadní význam jak pro původní rodinu, tak pro pěstounskou rodinu; koneckonců tato fáze často vytyčuje směr cesty, po níž budou společně kráčet. Z našich zkušeností vyplývá, že pokud jsou předem dobře informovány všechny strany zapojené do umísťovacího procesu, můžeme vytvořit základ pro různé kroky, které budou následovat. V tomto ohledu se musí ujmout iniciativy sociální pracovník.

Ukázalo se také, že pro zúčastněné strany – původní rodiče, pěstounské rodiče a odpovědné sociální pracovníky – je důležité poznat se navzájem v neutrálním prostředí. Na první schůzce lze vyjasnit názory týkající se načasování umístění a přijetí dítěte. Je rovněž nezbytné vzít v úvahu plán vypracovaný původní rodinou a jejím sociálním pracovníkem. První schůzka všech zúčastněných stran by měla poskytnout příležitost znovu zvážit přijaté rozhodnutí. Původní rodiče a pěstouni potřebují možnost poznat se navzájem a měli by zajistit přímou výměnu informací týkajících se dítěte.

Diskutujeme také o plánech na další kontakty s dítětem a o jeho přechodu k pěstounské rodině. Společně se snažíme vymyslet způsob, jak dítě oddělit od původní rodiny. Je mimořádně důležité, aby během první schůzky byly vypracovány podrobnosti první kontaktní návštěvy. Podmínky návštěv jsou stanoveny ve smlouvě.

Jakmile je dítě přijato, sociální pracovník odpovědný za daný okres má rovněž na starosti poskytování poradenství pěstounské rodině a práci s původní rodinou.

Ráda bych stručně probrala skutečnost, že některé z našich vídeňských dětí svěřených do pěstounské péče byly umístěny do rodin žijících mimo Vídeň, v jiných spolkových zemích Rakouska. Bez této možnosti bychom nebyli schopni zajišťovat potřebný počet pěstounských rodin. V roce 2001 byla zhruba polovina všech vídeňských dětí svěřených do pěstounské péče (650) umístěna do rodin v jiných oblastech Rakouska. Většina z těchto dětí – přesně 429 – byla umístěna v Dolním Rakousku, spolkové zemi přímo sousedící s Vídní. Zbývající děti odešly žít do rodin v jiných spolkových zemích dál od Vídně.

Při umísťování dítěte do rodiny, která žije ve vzdálenější oblasti, je obzvláště důležité vzít v úvahu specifickou situaci dítěte: možnosti kontaktních návštěv mezi dítětem a původní rodinou jsou v důsledku delšího cestování a vysokých nákladů na cestu značně omezené. Pěstounská péče navíc musí být dlouhodobé povahy. Jinak by existovalo příliš vysoké riziko úplného odcizení dítěte.

Umísťování do rodin v oblasti blízko Vídně se provádí podobným způsobem jako v rámci samotné Vídně. Pěstounské rodiny jsou relativně flexibilní a dostatečně mobilní na to, aby schůzky mohly probíhat ve Vídni. V některých případech pěstouny dokonce doprovází jejich místní sociální pracovník, který pokračuje v poskytování poradenství pěstounské rodině a dítěti v místě jejich bydliště. Pěstouni ze vzdálenějších oblastí rovněž přijíždějí do Vídně na počáteční schůzku, aby se setkali s dítětem a navázali kontakty s ostatními zúčastněnými stranami.

V případě svěření do pěstounské péče mimo Vídeň zajišťuje odpovědný sociální pracovník nejen podrobnosti umístění. Případ od přípravu připravujeme také návštěvy v rodinách a ve střediscích péče o mládež nacházejících se ve vzdálenějších oblastech. Na schůzkách a v průběhu celého procesu je vídeňský Úřad péče o mládež a rodinu zastupován Divizí pro adoptivní děti a děti v pěstounské péči, RAP.

Vídeňský Úřad péče o mládež a rodinu zůstává orgánem odpovědným za rozhodnutí týkající se dětí z Vídně, i když tyto děti žijí u pěstounských rodin v jiných spolkových zemích. Úřad rovněž zajišťuje pro děti finance. Nemusím snad ani říkat, že dobrá

spolupráce mezi RAP a regionálními administrativními orgány odpovědnými za pěstounskou péči má zásadní důležitost.

Naše praxe ohledně vídeňských dětí umísťovaných do jiných regionů je taková, že místní týmy jsou odpovědné za vyhledávání pěstounských rodin ochotných přijmout naše děti a měly by se o tuto záležitost postarat.

Ráda bych zdůraznila, že centralizovaný umísťovací systém je zárukou toho, že každé jednotlivé dítě se dostane do rodiny, která je schopna nejlépe splnit jeho potřeby. To je možné pouze díky tomu, že naše spolupráce s jinými regiony nám umožňuje nacházet větší počet pěstounských rodin.